

ALÉN GARABATO, Carmen; BOYER, Henri; DJORDJEVIC LÉONARD,
Ksenija (ed.) (2021).

Sur la standardisation des langues minor(is)ées aux XXe et XXIe siècles.

París: L'Harmattan. 236 p.

Atès el reduït espai de què disposem per a ressenyar aquesta obra miscel·lània, resumirem la presentació que en fan dos dels editors, Alén i Djordjevic (p. 9-18), i el «Postface» de Boyer (p. 229-232), el tercer.

Abans, però, és pertinent comentar la grafia *minor(is)ée* que figura al títol i fan servir tots tres editors, ja que presenta la dificultat de com s'ha de traduir al català. En francès, és la síntesi (que Boyer no explica fins a la nota 1 de la p. 229) de *minorisée* i *minorée*: en català hi hauria les correspondències *minoritzada* i *minorada*. No hem tingut més remei que reflexionar-hi, atès que l'haviem de traduir al català, i hem decidit traduir-la com a *minor(itz)ada*. Una ràpida consulta a Internet fa veure que la distinció està ben assentada en francès.

La grafia dels editors serveix per a expressar alhora el resultat de la *minoration* (segons Boyer, «procés d'ordre qualitatiu, que porta a restringir l'espai comunicatiu d'una llengua fins a fer-ne una llengua “minorada”, és a dir menor, ja que queda amputada de força prerrogatives d'una llengua de ple exercici social»)¹ i la *minorisation* («que, tot i ser concomitant amb la minoració, és més aviat d'ordre quantitatiu, demolingüístic, i concerneix la restricció del nombre d'usuaris»). Les seves definicions proposen un terme per a cada un dels dos processos teòricament diferents: la *minoration* restringeix «l'espai comunicatiu» i porta a la «minoració»; la *minorisation* porta a la restricció del nombre d'usuaris. Però ell mateix admet la «concomitància» entre tots dos processos, i aleshores es fa difícil acceptar que la restricció de l'espai comunicatiu (que no defineix), amb un innegable vessant territorial, no comporti la del nombre de parlants. Segons això, doncs, el resultat de la minoració seria una llengua «minorada», definida com a 'llengua amb l'espai comunicatiu territorialment i funcionalment restringit'; i el de la minorització seria una llengua minoritzada, definida com a 'llengua el territori i/o el nombre de parlants de la qual s'ha anat restringint'. No queda clar, doncs, que hi hagi un sistema conceptual distint entre *minoration*, *langue minorée* i *minorisation*, i *langue minorisée*.

Es pot considerar necessari o útil disposar de dos termes diferents: l'un, que designi 'la pèrdua de territori i/o de parlants', i l'altre, 'la pèrdua d'àmbits d'ús'. Fins on nosaltres i alguns col·legues, com Carla Amorós Negre, Josep À. Mas i Henrique Monteagudo (en comunicació personal), sabem, la restricció de l'espai comunicatiu d'una llengua

1. Tradueixo del francès.

es pot referir tant a la restricció del seu territori i nombre de parlants com a la del seu repertori estilístic. Aquest doble procés és denominat *minorització*, la qual «implica empetitiment quantitatiu i qualitatiu», per exemple, per Ruiz, Sanz i Solé (2001). Aquests tres autors defineixen *llengua minoritària* com la «usada tradicionalment en un territori d'un estat per nadius d'aquest estat que constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'estat» i *llengua minoritzada*, com la «que, malgrat que pugui ser la llengua pròpia de la major part de la població autòctona, pateix una restricció en els seus àmbits i funcions d'ús [...]». En aquest marc conceptual, el procés pel qual una llengua esdevé minoritària i/o minoritzada és denominat amb un sol terme: *minorització*. Ruiz, Sanz i Solé (2001) denominen *llengua minoritària* el resultat del primer procés i *llengua minoritzada* el resultat del segon. Cal sospesar si calen dos termes diferents: *minoració* per al primer i *minorització* per al segon (aquest, en virtut de la similitud morfològica amb *minoritzada*), tot i que tradicionalment els resultats s'anomenen —en una asimetria morfològica—, *minoritària* (sense afix que indiqui procés) i *minoritzada* (amb l'afix *-itz*, que indica procés). Actualment, és majoritari, almenys en català, considerar que la minorització pot portar una llengua tant a la condició de *minoritària* com a la de *minoritzada*. Una solució, en aquestes circumstàncies, podria ser establir en català tres tipus de *minorització*: *territorial*, *demolingüística* i *funcional*. Aleshores una llengua minoritària ho seria o bé perquè ja ho és en el seu context geogràfic o bé com a resultat d'una minorització territorial i/o demolingüística. I una llengua minoritzada ho seria, per minorització territorial, per minorització demolingüística i/o per minorització funcional. I hi podria haver situacions diferents segons la condició de minoritària i/o minoritzada. El debat està servit.

El primer objectiu del treball és la «revisió de l'estandardització i els estàndards en els processos de “normalització sociolingüística”, el segon és abordar aquest tema adoptant diverses perspectives» (p. 9) i el tercer és «respondre aquestes dues qüestions (relacionades): poden prescindir de la construcció d'un estàndard les llengües “minor(itz)ades”, amenaçades d'extinció? És possible la *normalització sociolingüística* sense una *normativització lingüística* prèvia?». Aquest tercer objectiu permet una transició cap als temes de la publicació. En convidar els autors a presentar treballs, els temes eren els onze següents:

1. La construcció de l'estàndard en la història recent de certes comunitats lingüístiques.
2. El balanç que es pot oferir avui de la construcció d'estàndards.
3. L'aparició de nous estàndards al segle XXI en el context de les polítiques lingüístiques a favor de les llengües *minor(itz)ades* o en perill d'extinció.
4. Conflictes entre estàndards i les lluites per l'estàndard legítim.
5. Estandarditzacions paral·leles o concurrents.
6. Les apostes glotopolítiques, socials i geopolítiques de les rivalitats entre estàndards.
7. L'impacte dels nous mitjans de comunicació en l'àmbit dels estàndards concurrents.
8. Les resistències a l'estandardització i les respostes alternatives.

9. Els parlants tradicionals davant de l'estàndard o estàndards.
10. El posicionament polinòmic.
11. L'esclat de les estratègies polinòmiques, les seves causes i efectes.

Pel que fa als marcs teòrics i metodològics adoptats, els autors de la presentació declaren que destaca la «visió general empírica, intercontinental [i] amb diversitat d'angles d'enfocament teòric». S'hi aborden «qüestions [pràctiques i epistemològiques] susceptibles d'avançar en els debats i la praxi de l'estandardització de les llengües menors, així com de les polítiques lingüístiques en general».

Entrant en els resultats del treball, els autors de la presentació afirmen que, un cop llegits els textos, els van agrupar en dues seccions: *Estudis de cas* i *Posicions i propostes* («(Pro)positions»). El primer estudi de cas és el d'Akin, «La standardisation des langues minorisées et le rôle des locuteurs: le cas du kurde kurmanji», que descriu les dimensions d'una estandardització aplicada sense el suport de l'Estat. Alén Garabato, a «Enjeux et écueils de la standardisation de galicien: quatre décennies de débats», descriu l'estandardització de la llengua enmig del conflicte sobre la identitat del gal·lec i la distància entre els parlants tradicionals i els estandarditzadors. Brohy, a «Standardisation du romanche en Suisse: sauvetage ou mise à mort d'une langue menacée?», qüestiona l'eficàcia de l'estàndard per a frenar la regressió d'una llengua *minor(itz)ada*. Djordjevic, a «Tension et individuation de normes concurrentes: les Bunjevci de Serbie et leur standard», exposa com els bunjevci de Sèrbia han desenvolupat l'estàndard de la seva varietat lingüística. Iglésias, a «Une autre révision du modèle de standardisation. À propos de l'actuelle codification orthographique du catalan et son implantation», descriu com el català no s'escapa de les polèmiques ortogràfiques. Kotsyuba, a «Tendances générales de la standardisation de la langue ukrainienne au xxè siècle et au début de xxie siècle», explica com l'estàndard literari de l'ucraïnès intenta una *reestandardització* per tornar a models més específics. Léonard aplica el *model d'ecologia de pressions* sobre el mazateca a «Condensation des koinès polynomiques dans le réseau dialectal mazatec: enquêtes ethnométhodologiques sur un éventail émergent de normes diamésiques». Finalment, Olçomendy, a «Émergence d'un standard scolaire régional au Pays basque Nord?», analitza la creació d'un estàndard escolar regional al País Basc del Nord.

Si passem a la segona secció, «(Pro)positions», el primer treball és el de Colonna, «La standardisation est-elle compatible avec la minoration? Réflexions à partir de l'exemple corse», on planteja el grau d'aplicabilitat de l'estandardització i *minor(itz)ació*. Courthiade, a «La langue rromani: trente ans de standardisation (1990-2020) — et après?», reflexiona sobre els esculls psicosocials i glotopolítics per a l'estandardització, a partir bàsicament del cas del romaní. Lagarde compara a «Standards: un aller-retour?» les condicions de la implantació de la codificació i l'estandardització de cinc llengües diferents. Finalment, Penner, a «Gestion glottopolitique du guarani. Un guarani normativisé mais non standardisable?», exposa l'articulació entre normativització i estandardització en el cas del guaraní.

Fent un resum, destaca que s'analitzen catorze llengües diferents i que hi ha sis treballs que plantegen les dificultats de tota mena per a la implantació de la codifica-

ció. Pel que fa a les fonts de consulta, cada capítol dona informació internacional abundant, de cada llengua i de l'autor/a del capítol.

Tanca el llibre el «Postface» de Boyer. El títol emmarca els termes de la situació al voltant de l'estàndard: hi ha qui el desitja i hi ha qui el rebutja; cal, doncs, debatre'l. Partint de la premissa que l'estandardització és prèvia a la *normalisation*, exposa qüestions com que en força llocs «la normativització és un combat», la necessitat dels nivells d'anàlisi *macrosociolingüístic* i *microsociolingüístic*, la importància de «l'ancoratge patrimonial de la llengua», «l'articulació *normativització (estandardització-codificació)* i *normalització*» o la necessitat de no arriscar la identitat.

Joan COSTA CARRERAS
Universitat Pompeu Fabra

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

RUIZ, Francesc; SANZ, Rosa; SOLÉ, Jordi (2001). *Diccionari de sociolingüística*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.